

XII.

CVI BONO?

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI,
 DOMINI
FRIDERICI III.

DVCIS SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
 ANGRIAE QVOQVE ET WESTPHALIAE, COMITIS
 PROVINCIAE THVRINGIAE, MARCHIONIS MISNIAE, PRINCIPIS
 DIGNITATE COMITIS HENNEBERGAE, COMITIS MARCAE
 ET RAVENSBERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINI,
 TONNAE, RELIQV.

DOMINI ET PATRIAE PRINCIPIS LONGE
 CLEMENTISSIMI,

DIE NATALI

VII KAL. MAII, A. R. S. clo lo cc LVIII

QVAM FELICISSIME REDEVNTE

^{QVO}
 EXCELLENTISSIMVS PROVIN CIAE EISENBERGENSIS
 PRAESES,

PERILLVSTRES AVLAE OPPIDIQVE PROCERES,
 GRAVISSIMI ET SPECTATISSIMI SCHOLAE INSPECTORES

AC IN HIS

EPHORVS MAXIME VENERANDVS
 ATQVE OMNES FAVTORES ET AMPLIFICATORES REI SCHOLASTICAE

AD BENEVOLENTISSIME AVDIENDAS

QVATVOR BONAE INDOLIS AC SPEI ADOLESCENTVM
 GRATIVNCVLAS

IN AVDITORIO MAIORI

COMPARERE HAVD GRAVATIM FERANT,

SVBEMISSE, OBSERVANTERQVE ET PERAMICE

ORAT ET ROGAT

M. IOH. DAVID GSCHWEND, RECT.

EISENBERGAE,

LITTERIS WALTHERIANIS.

16.

AK

Praeceptis, quo ad propositi argumenti finem properem, *undecima Disfertatione* probe obseruatis iudicii viribus vt incrementa non contentenda accedunt: sic, si opera quidem abhibita princeps ratiocinationis pars eruitur quaque eruta tam alterius rei, de qua sermo est, quam alterius, quae enuntiare confusius, conuenientia clare et perspicue monstratur: eadem, quarum cultura *Disfert. VII* commendata, admodum exaequantur. Vtrum simplex sit orationis ambitus, ac compositus, partim interpositio, partim illud, quod consequitur, docebit. Quo modo ratiocinationis pars amplum effundat verborum ambitum, sine vilo negotio ostendi potest: iam enim ei, quod subest, orationis adiciuntur partes, immo et integrae sententiae, iam alteri enunciationis parti, mox vtrique adduntur. Exuto oratorio ornatu planior propriis verbis fiat scriptoris sententia. In rem, quod superest, discipuli foret, si docens, ad cuius characteres *Disfert. VI* digitum intendi, quoque pensum a se translatum ex incognito discentibus quidem, sed optimaе notae, autore in latinam linguam transferendum proponat, aberrantes ab illo in rectam: *translationem esse debere non latinam salum et dilucidam, sed ornatam etiam et conuenientem*; comi humanaque admonitione ducat.

Tum admisi ad Poetas siue veteres, siue recentiores, quos illi tamen autoritate antecedere creduntur, eadem vtilitate, quo iudicio, eorum scripta pernoctabunt. Quum in toto Latio egregio vsu sit poetica: in inferioribus, quod *Disfert. X* cepti attingere, haudquaquam negligenda est, nedum in superiori ordine. Spreti quippe hac ipsa eruditionis parte eximia nonne discens vel in legendo offendit? nonne suis ipsius commodis officit et vehementer obstat? Vna cum ingenio memoriae vires nec infirmari, nec frangi contraria ex parte lucide apparet. Proposito enim elaborandi causa argumento lacuna vtriusque subsidio suppleri, altero in alterius vocabuli locum haud difficulter substituto magna omnium orationis partium copia euocatur et memoriae vis mirifice augetur. Non vltimae desuper eruditionis parte, Mythologiam puto, semetipsum Poetarum contemptorem priuare, ecquis poeticae non ignari est, quem fugiat? cuius quippe cognitio non nisi ex eorundem scriptis hauritur.

Primum, quam hoc ipsum argumentum de Schola, cuius appellationem *Disfert. I* attigi, sub prelum vocandum constitueram, quod in intentione fuerat, vltimo tandem loco est proponendum. Litterarum studiis qui se in Musarum caltris totos conferant, ita in Gymnasiis Illustribus et Scholis Celebrioribus, de quibus *Disfert. III*, mea quidem mente fuit instituenti, vt digni idem idoneique fiant publicarum doctrinarum in Academicis proponendarum auditores. Qui quoque, si recte sapiunt, ad honestarum scientiarum emporia se conferunt, vt peritiles illas veritates a publicis Doctores tradendas et argumentis isque firmissimis corroborandas ita capiant, quo muneribus aliquando functi aliis easdem propinent. Prius igitur, quam easdem in Academicis proficiantur, praeparatio, quam *Disfert. XI* tradidi, non postponenda est: in ea videlicet assidua Autorum Classicorum lectio est commendata. Quod consilium quamuis parui ponderis esse videatur: nihil tamen scitis sapiente et alta quadam mente praediti profundae sapientiae gazophylacia eosdem habentes idem non nauci facturi sunt. Tantum enim adest, vt comparandae vocabulorum latinorum cognitionis causa Autores Classici modo legendi sint, vt potius Musarum Alumni illorum beneficio sapere discant. Maximos adeo oratores Demosthenis et Ciceronis futuro oratori quam diligentissime legendi suasores fuisse ac autores, quum oratoriae artis discendae et exempli capiendi causa, tum et perspicendi, quo modo res explicandae, quae probationum pondera addenda et in primis, quam accurate omnis meditatio instituenta sit, manifestum est satisque cognitum. Qua certe sententia *Erasmus, Melancthon, Ludouicus Vives* cum *Celeb. Morboso in Polybistore* iam olim fuerunt; vtpote qui praesertim consultus aliquando: *Qua via ad eloquentiam sacram iretur? Rectius*, respondit, *si quis Ciceronis Orationes legat relegatque: et pergit eruditissimus Vir: Illi me albis dentibus riserunt vt indigna absurdaque locutum: sed viri tamen docti satis intelligunt, quid ego susserim: non posse scilicet artificia, etiam in oratione sacra melius, quam et summo in eloquentia magistro disci. Nunc vero, de sui seculi moribus loquitur, vt quisque sibi sapit, ita sibi loquitur, non auditori, qui, vt in Satyra Horatiana Drusonis debitor*

Porrecto iugulo historias, captiuus vt audit. Vid. L. I Sat. 3 com. 89.

Neutiquam vero litterarum bonarum cultores Academicis sibi vltimum constituent terminum, sed vt veritatibus perceptis penitusque perspicuis reipublicae operam aliquando nauent atque commodent, in cuius vsum studiosa iuuentus educanda probisque moribus imbuenda et doctrinis exquisitis instruenda, vt *Disfert. IIX* et *IX* monitum: namque aequi piique et iusti cultu innutritos et eodem penitus intinctos suum cuius datus, considerate et prudenter omnia facturos, nihilque prius, nihilque antiquius reipublicae tranquillitate et aeterna securitatis duratione habituros esse, nemo est, qui in dubium vocet. Idcirco, vt ad legum diuinarum et humanarum normam tam illustri, quam obscuro loco nati educentur, summi quoque ac pii Principes

Principes quam maxime necessarium duxerunt. Quod etiam illos attinet, hodie homines illustres et magni nominis Viri cum Rege Arragoniae omnis aetatis ac memoriae dignissimo, *Alphonso*, faciunt: *Omnino*, inquit, *generosum et nobilem virum literarium esse debere*. Summi terrarum Principes, vt *Disfert. VII* scriptum, tui ad hunc vsque diem essent Scholae et educationi cum institutione tantam egissent curam, nisi incredibilem illam seculum vitium ferre credidisset? Rex DEO et gratissimus et acceptissimus fidelissimae *Nathanis* institutioni filium omnes post sapientiae praestantia superantem tradidisset, nisi educationis sine probe ponderato voluisset, vt honeste viuat et iusti aeque perpetuus cultor maneat? Sardibus perperisset Regum potentissimus, *Cyrus*, nisi litterarum rationem habuisset? *Carolus M.* non *Dottoris* ac populorum suorum inuitato *Praceptoris* nomine venisset, nisi Germaniam Scholae auctam esse nisi omnibus laudibus celebrando decreuisset, qua de re *VI Disfert.* dictum, quo et *V Disfert.* referenda. Quibus accurate pensatis quum Summis Principibus de Scholarum constitutione, alumnorum nutrimine et potenti defensione tantum debeat; quum Patronis, Parentibus, aliis de vita, de educatione, de alimentis et innumerabili propemodum beneficentiae, liberalitatisque et munificentiae copia sese quam maxime obstrictos teneri sentiant; quum bonarum artium cultorum mentibus impresum haereat, quod non sibi ipsis, sed patriae in primis nati sint: nonne et huius commodis inferuendi omnem lapidem moueant tantumque abest, vt huius rei consideratio nullius momenti, vt potius sua cuiusque referat, et de huius vitae securitate et illius felicitate cogitationes easque serias nunquam ex animo dimittere: id quod *Definitio Disfert. IV* exigit atque postulat.

Adeo a Christiana religione alieni id cognitum habuerunt atque perspectum: ex epistola enim Philosophorum quasi dei, *Platonis*, ad *Archiepiscopum* Tarentinum, quam ille de patria quam optime promeritus *Tullius Lib. I c. 7 de Officiis* citat, idem admodum clare patefcit: *Non nobis, ait, solum nati sumus, sed ortus nostri partem patria vindicat, partem amici atque vt, quod placet Stoicis, quae in terris gignuntur, ad usum hominum omnia creata, sic homines hominum causa sunt generati, vt ipsi inter se aliis alii prodesse possint.*

Ad hunc quidem finem Mularum alumnis pertingendi non facultas foret, nisi publici doctores Scholarum viam isdem monstrarent, de quibus *Disfert. VI* et nisi iam in tenerima aetate instructi essent, quod pie iustaque viuendum sit. Equidem dixeris: *In illis annis sese iudicii vires nondum exerere.* Verum enim vero iudicii scintillis, ad *Disfert. VII*, ab vnguiculis excusis eo maior iudicandi vis excitatur. Quapropter, licet quantum sextumque annum nondum compleuerint pueri, si quidem alacriori et promptiori sint indole: satius esse putant, vt publicorum Praeceptorum curae mandentur, quam quorum lasciuiae et petulantiae domi indulgeatur: namque aduulorum domi delicate educatum libidinem irrobortam et inueteratam in Scholis coercere est longe difficilius, quam paruulorum: qua de re *Disfert. II*. Attamen eorumdem inlituitio non feliciter procederet, nisi ad eam externa cum leuitate quadam coniuncta disciplina accederet: procul enim a me abest, vt disciplinam externam eamque omnem tollerem: qua quippe prolapsa frustra institutionis tempus conteritur; sine contra ea seruata discipuli indies meliores et e brutis fiunt homines. Sed et parentum esse, vt manus porrigant, liberis minime vero indulgendo castigata litorum malitia ac petulantia ad iam commoti conuictis Praeceptorum publicae adiungant disciplinae; in primis quum ad *Disfert. IV* institutio et educatio Iuris Naturae sint; *Disfert. VIII* pluribus docui.

Id, tamen quod honestum est, in primis in considerationem venit: etiamsi enim in litterarum studiis miranda discentes incrementa caperent, nec morum elegancia vili cederent, sed nulla religione, pietate et fide essent: quae malorum moles impenderet reipublicae! Non igitur sufficit, vt iusti et aequi discentes studiosi sint, necesse etiam est, vt honesto omnem nauent operam. Supremus quippe rerum omnium moderator sua sibi vindicat et a quouis discipulo exigit, vt ad suum ipsius nutum voluntatemque se totum conuertat, non turpi fe otio tradat, nec pretiosum et irreparabile tempus sinat, quod excusari nequit, praeteruolare. Quod si, quaeuo, deses scientiarum et litterarum cognitionem sibi non compararet, sanctissimi nominis DEI gloriae inferuieretur? Dignus esset nullius frugis homo, qui pane vescatur? Conf. *Disfert. VII*. Infiltratis vero praecipis iisque honestis vitibusque et necessariis in litterarum studiis assiduum non haesitabit, cum, quo nihil sanctius, sapientius, perfectius, nihilque aequius, iustius, amoris atque timoris affectu deuote colere ac vtriusque intuitu a veritatis SPIRITU impulsus studiosissime in pio permanere opere, vt auctam summi NUMINIS gloriam nullo non tempore promoueat. Sic itaque rectissime dictum: *Scholam esse societatem ex docentibus et discipulis consistentem publicae propterea institutam, vt cum pueris in primis studiosa iuuentus in necessariis scientiis erudiri simulatque beneficiis moribus exornata in usum reipublicae ad gloriam DEI amplificandam praeparetur.*

Quod

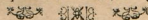
Quod vero a Potentissimis Imperatoribus atque Regibus, Celsissimisque Principibus, pariter atque Rebuspublicis Amplissimis litterarum studia aucta et adiuta ad illam, qua gaudet, honoris et aestimationis dignitatem peracenerint, vel ex conditis honestarum litterarum imperio in omnibus fere Europae terris admodum intelligi potest, quae recensere et quo anno condita, iuuat. Academiam Erfordiae, Thuringiae capite, florentem, 1392 stabilitam, exceperat Lipsiensis, 1409, quam Rostochiensis in Ducatu Mecklenburgico, 1415; hanc Gripswaldiensis in Pomerania citeriore, 1456; Tubingensis Ducatus Wuirtembergici, 1477, in incunabulis conspecta; Wittenbergenfis in Saxonia, 1502; Regionontana in Borussia, 1544; Ienensis in Thuringia, 1558; Argentoratensis in Alsatia, 1567; Altorfina in Franconia, 1575; Iulia in Ducatu Brunsvigensi, 1576; Gislefis in Haslia, 1607; Rintelensis in Comitatu Schauenburgico, 1621; Kilonensis in Holfatia, 1665; Halensis in Ducatu Magdeburgico, 1694; Gottin- genfis in Ducatu Hannoverano, 1737; quae, nisi recentiorum forte vna effluxerit, sacris purioribus vtuntur. Reformatorum vero sacris addictae sunt Heidelbergensis Palatinatus inferioris, 1346; Francofurtensis ad Viadrum, 1506; Marburgensis Cattorum, 1526; Duisbur- genfis in Ducatu Cluiensi, 1655, conditae. Pontificia tandem fide imbutae Vindobonenfis in Austria, 1237; illa, quae Coloniae Agrippinae, 1388; Herbigopolitana in Franconia, 1403; Friburgensis in Brisgouia, 1460; Ingolstadtensis in Electoratu Bauarico, 1472; Moguntina ad inferiorem Rheni, 1482; Dillingensis in Sueuia, 1564; Paderbornensis ad Visurgim in Westphalia, 1656; Wratislauensis in Silesia, 1702 primordia habuisse latae abunde quoque docent, quanti habita sint litterarum studia. Nec eadem in aliis terris neglecta: siquidem in Gallia testimonio esse possunt Academiae Aquis Sextiis, Gratianopoli, Lutetis Parisiorum, Monte Pessulano, Tolosae, Auentone, Aureliae, Diuoniae Cadurcorum, Andegau, Cadomi, Pictauii, Valentiae, Nannetibus, Burdegalae, Biturige, Remis, Salmuri florentes. Quodsi nec Italicae, Bononiensis scilicet, Ticinensem, Neapolitanam, Patauianam, Perusinam, Ferrariensem, Fila- nam, Florentinam; nec illas in Hispanico regno, quae Salamantiae caput effert, quae Granatae, quae Compluti, Hispali, Tarracone; itemque caeteras, Conimbricensem Lusitanorum; Cra- couiensem Polonorum; Pragensem Bohemorum praeterimus; quodsi Vpsalensis, Lundensem, Bernauiensem Saccorum; Hafnienfem Danorum; Cantabrigienfem et Oxoniensem Anglorum; Andrepolitnam, Glasouienfem, Aberdonienfem Scotorum; Louanienfem, Duceensem, Lugdunenfem, Franekeranam, Groeningensem, Vltraeclina Germaniae inferioris; Tiguri- nam et Basileensem Heluetiorum; Dolensem Burgundiorum attingimus: equis est, qui non videat, quam magni honestas artes et scientias summi adeo Principes magnique Viri habuerint?

Verum enim vero non est, cur testimonio foras petitis sententiam de doctrinae culta et aestimatione communiam: SERENISSIMUM PRINCIPEM ATQVE DOMINVM, DOMINVM FRIDERICVM III, DVCEM SAXONIAE, IVLIAE, ELIVIAE, MONTIVM, ANGRIAE QVOQVE ET WESTPHALIAE, COMITEM PROVINCIAE THVRINGIAE, MARCHIONEM MISNIAE, PRINCIPIS DIGNITATE COMITEM HENNEBERGAE, COMITEM MARCAE ET RAVENSBERGAE, DYNASTAM RAVENSTEINI, TOSNAE, REL. PRINCIPEM AC DOMINVM NOSTRVM LONGE CLEMENTISSIMUM bonatum artium et scientiarum Aditorem et Promotorem esse Munificentissimum, testimonio est quam maxime dilucido et perspicuo victus quotidie tot Alumnis gratuum propemodum praebitus. Quapropter vt memorem animum eumque deuotissimum, gratissimum hoc ipso quom auspiciatissimo SERENISSIMI PRINCIPIS PATRIAE Die Natali praesent: totius coetus nomine quatuor prodituri sunt bona indole honestisque moribus ornati Adolescentes,

GEORGIVS CHRISTOPHORVS MARCKMILLERVS, Rodanus,
CHRISTIANVS GOTTLIB BEIERVS, Droisigensis,
GEORGIVS CHRISTIANVS RICHTERVS, Noftras,
IOHANNES AVGVSTVS GABLERVS, Lindeneuzensis, qui deuotis-

simis gratulationibus et votis isque ardentissimis pro SERENISSIMI DVCEIS et CLEMENTISSIMI PATRIAE PATRIS perpetua incolumitate imperioque quam longissimo, felicissimo et SERENIS- SIMAE TOTIVS SAXONICAE GOTHANAE DOMVS flore indie crescente et ad extremam orbis ter- rarum aetatem durante oratiunculas praemittent non inelegantes et quidem *Marckmüllerus* de Principis Excellentia, Latino Idiome dicturus; *Beierus* Caroli VI, Germaniae Imperatoris gloriosissimae memoriae egregia de Germania merita admiraturus, Germanico; *Richterius* in non obscura belli signa, e quibus belli conditio et natura iudicari queat, digritum intenturus, Latino et *Gablerus* paullo accuratius: An hoc, quod adhuc geritur, bello pacis Westphalicae foedus fractum sit? Germanico inquitur.

Tu autem, O DEVS, qui pacis reconciliator omnium et optimus et maximus es, preces exau- dias supplices, et Summorum Imperantium corda regas flectasque, vt pacis dulcissimae conditiones acceptissimae ferantur, latae aequissimis animis accipiantur: quo sub OPTIMI PRINCIPIS NOSTRI CVI cum SERENISSIMA DOMO omnia optata obringant, regimine, quo sapientius, sanctius, aequius non datur, tranquillam et tutam viram gerere possimus!

78 M 496

ULB Halle 3
001 618 148

TA-206

607

XII.

CVI BONO?

SERENISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI,

DOMINI

FRIDERICI III.

DVCIS SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGRIA QVOQVE ET WESTPHALIAE, COMITIS
PROVINCIAE THVRINGIAE, MARCHIONIS MISNIAE, PRINCIPIS
DIGNITATE COMITIS HENNEBERGAE, COMITIS MARCAE
BERGAE, DYNASTAE RAVENSTEINII,
TONNAE, RELIQV.

PATRIAE PRINCIPIS LONGE
CLEMENTISSIMI,

E NATALI

L. MAII, A. R. S. clo lo cc LVIII
AM FELICISSIME REDEVNTE

^{QVO}
MVSVS PROVINCIAE EISENBERGENSIS
PRAESES,

TRES AVLAE OPPIDIQVE PROCERES,
SPECTATISSIMI SCHOLAE INSPECTORES

AC IN HIS
VS MAXIME VENERANDVS
AVTORES ET AMPLIFICATORES REI SCHOLASTICAE
BENEVOLENTISSIME AVDIENDAS
ONAE INDOLIS AC SPEI ADOLESCENTVM
ORATIVNCVLAS

IN AVDITORIO MAIORI
RERE HAVD GRAVATIM FERANT,
OBSERVANTERQVE ET PERAMICE
ORAT ET ROGAT

AVID GSCHWEND, RECT.

EISENBERGAE,
TTERIS WALTHERIANIS.

10.

AK

